

E-ISSN: 3023-820X
Yaz 2025 • Summer 2025
Cilt 2 • Volume 2
Sayı 1 • Issue 1

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

Editör

Öğr. Gör. Esra AKA
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Atilla ŞENTÜRK
(İstinye Üniversitesi)

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Nimet YILDIRIM
(Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Bülent BAYRAM
(Kırklareli Üniversitesi)

Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Prof. Dr. Bünyamin TAŞ
(Aksaray Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ebru Burcu YILMAZ
(İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Ozan YILMAZ
(Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Fettah KUZU
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Sadık ARMUTLU
(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Prof. Dr. Gencay ZAVOTÇU
(Kocaeli Üniversitesi)

Prof. Dr. Serkan TÜRKOĞLU
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
(Adıyaman Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal YAVUZ
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Celal VARIŞOĞLU
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Cemalettin YAVUZ
(Trakya Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
(İstanbul Kültür Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Hasan KAPLAN
(Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Prof. Dr. Neslihan İlknur KOÇ KESKİN
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Akif GÖZİTOK
(Erzurum Teknik Üniversitesi)

Alan Editörleri

Field Editors

Klasik Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Halk Edebiyatı

Prof. Dr. Canser KARDAŞ
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Yeni Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Türk Dili

Prof. Dr. Ümit HUNUTLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Türk İslâm Edebiyatı

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Yılmaz ÖKSÜZ
(Ege Üniversitesi)

Türkçe Eğitimi

Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Tarih ABD

Prof. Dr. Hidayet KARA
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Sayı Hakemleri
Issue Reviewers

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
(Adıyaman Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
(İstanbul Kültür Üniversitesi)

Doç. Dr. Hasan KAPLAN
(Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Sait ÇALKA
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Volkan KARAGÖZLÜ
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Halil KARABULUT
(Trakya Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Merve YILMAZ
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan ÇAĞLAYAN
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Songül KARACA
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet TOPAL
(Atatürk Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Uğur ÖZTÜRK
(Bandırma Onyedinci Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Armağan ZÖHRE
(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Arş. Gör. Songül AKBOĞA
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Bilge KARGA GÖLLÜ
(Çukurova Üniversitesi)

Dr. Mustafa GÜNCÜ
(Dokuz Eylül Üniversitesi)

Yazı İşleri Sorumlusu
Managing Editor

Fatma TÜRK

Dil Editörleri
Language Editors

Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE (Türkçe)
Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ (İngilizce)
Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Sıddık ŞAHİN (Farsça)

Musahhahler
Proofreaders

Yasemin GÖKKUŞ
Selin YAVUZ

Son Okuma Sorumluları

Final Proofreaders
İlknur CEVHER
Gizem SERGERDANOĞLU

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj
Cover Design and Layout

Beyza ABDUKARIMOV

Yazışma Adresi
Contact

dergiklasikdivan@gmail.com
<https://dergi.klasikdivan.com>

Dibace

Kıymetli Klasik Divan Okurları,

Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 2/1 (KD-UDKEAD 2/1), 30 Haziran'da yayımlanmıştır. Dergimize gönderilen yazılar, yayın kurulunun ön incelemesinin ardından yazıyla ilintili olarak çift taraflı kör hakem değerlendirmesine tabi tutulmuştur. Yapılan ön incelemeler ve hakem değerlendirmelere göre uygun bulunmayan yazıların elenmesi neticesinde bu sayıda; dördü *Araştırma Makalesi* ve ikisi *Kitap Tanıtım Yazısı* olmak üzere toplam altı yazı yayımlanmıştır. Dergimize yazılarıyla katkıda bulunan değerli araştırmacılara, hakemlik teklifimizi geri çevirmeyip yazıları inceleyen kıymetli hakem kuruluna ve yayın sürecinde büyük bir titizlikle çalışan Klasik Divan Çevrim İçi Edebiyat Topluluğu üyelerine teşekkür ederiz. Nitelikli çalışmalarla akademi âlemine katkı sunmaya gayret eden *KD-UDKEAD*'ın özgün makalelerle uzun soluklu olmasını temenni ediyoruz. Saygılarımızla.

Baş Editör
Öğr. Gör. Esra AKA

Makale göndermek için ilk tarih: 22 Ocak 2025
Makale göndermek için son tarih: 22 Nisan 2025
1. Sayının yayımlanma tarihi: 30 Haziran 2025

İÇİNDEKİLER CONTENT

Dergi Künyesi:	I
Dibace:	V
İçindekiler:	VI
Araştırma Makalesi Research Article	
1. Florinalı Nâzım Tarafından Ziyâ Gökalp'in Ölümü Üzerine Yazılan Şiir: Ziyâ Gökalp'in Tâbûtu Huzûrunda Poem Written By Nazım of Florina on The Death of Ziya Gokalp: In The Presence of Ziya Gökalp's Coffin Dr. Murat ASLAN.....1	
2. Klasik Şiirin Aynasında Osmanlı'da Sokak Gösterileri Street Performances in The Ottoman Empire Through The Mirror of Classical Poetry Dr. Zeliha ACAR.....18	
3. Seyyid Lokmân Oğuznâmesi'nin Gagauz Tarihindeki Yerine Dair Bir Değerlendirme An Evaluation of The Role of Seyyid Lokmân's Oghuznâme in Terms of Gagauz History Muhammet Emin ÖZÇELİK.....45	
4. Çalışma Ahlakı Üzerinden İki Dinî Gelenek Two Religious Traditions on Work Ethics Dilan ADANÇ-Fatma ÖZDOĞAN.....55	

Kitap Tanıtım Yazısı
Book Review

5. Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede Kullanılabilirliği ve Uygulamaları EcemnurTOPCU.....	64
6. Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye-Dîvân İlknurCEVHER.....	69

Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede

Kullanılabilirliği ve Uygulamaları¹

Ecemnur TOPCU

Giriş

Dijital Beşerî Bilimler, bilgi teknolojileri ile beşerî bilimleri birleştiren ve zaman zaman farklı bilim dallarını da kapsayan bilimsel bir faaliyet alanıdır. Tüm beşerî bilimleri kuşatan bu alanın metodolojisi, farklı disiplinlere kolaylıkla uyarlanabilmektedir. Bu minvalde Türkçe ve Osmanlıcaya uygunluğu açısından metin ve ağ analizine dayalı 12 dijital aracın incelenmesi ve test edilmesi yönüyle alana özgün bir değer katan eser, Kıbrıs Uluslararası Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Ayşe Tarhan tarafından 2025 yılında bilim âlemine kazandırılmıştır.

Dijital beşerî bilimler alanında temel bilgileri sunmayı, bu alanda geliştirilen araçları tanımayı ve söz konusu araçların hem metin analizinde hem de görselleştirmede nasıl kullanılabileceğine dair örnekleri sunmayı amaçlayan bu kitap, şu bölümlerden oluşmaktadır. *Giriş* (s.13-16), *Dijital Beşerî Bilimler* (s. 17-23), *Dijital Beşerî Bilimler Alanının İnceleme Yöntemleri* (s.25-29), *Osmanlıca ve Türkçe Metin Madenciliği* (s.37-55), *Osmanlıca ve Türkçe Üzerine Yapılan Dijital Çalışmalar* (s.59-74), *Metodoloji* (s.75-78), *Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizlerinde ve Görselleştirilmesinde Kullanılması ve Örnek Uygulamaları* (s. 84-214), *Sonuç ve Bulgular* (s. 241), *Tartışma* (s.247).

Kitabın *Giriş* bölümünde, dijital çalışmaların dünyada ve Türkiye’deki gelişimine dair kısa bir bilgi verildikten sonra eserin yazılma amacı ve bölümleri hakkında genel bir çerçeve sunulmaktadır. Tarhan, bu bölümde özellikle bilgisayar destekli dil analizi araç ve programları için mevcut algoritmaların araştırılması ve Türkçe ile Osmanlıcanın dil yapısına özgü dil araçlarının veya programlarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Dijital Beşerî Bilimler başlıklı birinci bölümde, bu alanın ne olduğu, tarihsel gelişimi, kullanılan programlama dilleri ile dünyada ve Türkiye’de yer alan Dijital Beşerî Bilimler bölümleri ve merkezleri hakkında bilgi verilmiştir. Özellikle bilgi teknolojisinin farklı bilim dallarıyla ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Dijital Beşerî Bilimler Alanının İnceleme Yöntemleri başlıklı ikinci bölümde, metin maden-

¹ Ayşe Tarhan, *Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede Kullanılabilirliği ve Uygulamaları*, (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2025).

ciliği ve etiketleme çalışmaları olmak üzere iki ana yöntem tanıtılmıştır. İlk yöntem olan *metin madenciliği* (s.25-28); sıklık analizleri, dil uzunluklarının ölçülmesi, bağlamsal analizler, eş dizimsel ilişkiler, duygu analizleri, konu tespiti ve ağ analizleri gibi çeşitli teknikleri kapsamaktadır. İkinci yöntem olan *etiketleme* (s.29-31) ise kelime ve görsel etiketleme ile dijital haritalama çalışmalarını içermektedir. Yer adlarının etiketlenmesine dayalı olarak dünyada yapılan dijital projeler ve Osmanlı edebî ve tarihî metinlerinin sayısallaştırılmış haritalanmasına yönelik çalışmalar örneklerle sunulmuştur.

Osmanlıca ve Türkçe Metin Madenciliği başlıklı üçüncü bölümde, veri elde etme ve veri temizleme sürecine odaklanan *Doğal Dil İşleme* ve *Metin Madenciliği* inceleme yöntemlerinin çeşitli aşamalarına yer verilmiştir. Bu aşamalar arasında metin temizleme işlemi olarak bilinen *stopword listesinin belirlenmesi ve çıkarılması* (s.40-52), *normalizasyon: kelimelerde standartlaşma işlemi* (s. 53-54), *stemming* ve *lemmatization* (s.55-58) konuları ele alınmıştır. Bu işlemlerin neden yapıldığına ve neden gerekli olduğuna da ayrıntılı biçimde değinilmiştir.

Osmanlıca ve Türkçe Üzerine Yapılan Dijital Çalışmalar başlıklı dördüncü bölümde, bu alanda yapılan ve OCR (Optik Karakter Tanıma), HTR (El yazması Metin Tanıma), CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) araçlarına dayalı projeler tanıtılmaktadır. Bu bağlamda bölümde on yedi projeden ve araçtan bahsedilmektedir. Bölüm içerisinde projelerden önce OCR, HTR ve CBS teknolojilerden yüzeysel olarak bahsedilmektedir. Tanıtılan projeler ve araçlar şöyledir: Osmanlıca Metin Arşivi Projesi (OTAP), Metinbankası projesi, TEBDİZ projesi, Lexicon Dijitalleşme Projesi, Müteferrika, Wikilala, Tensleyt, Transkribus, Akis Projesi, The Baki Project, Dijital Osmanlı Projeleri, Türkçe Ulusal Derlem Projesi (TUD) ve TS Corpus. Yazarın kurucusu olduğu DOP çatısı altında oluşturulmakta olan altı farklı proje vardır. Bunlar, Tarihî Şahsiyetler ve Osmanlı Tezkireler Projeleri/ Osmanlı Şiirinde Bağlanma ve Ayrılık Kaygısı Projesi: Kültür, Nörobilim ve Duygular Projesi/ Hikâye Haritalama ve Ağ Analizi Projeleri, Bilgisayar Destekli Osmanlıcanın ve Osmanlı Edebiyatının Eğitimi Projeleri (Örneğin; Bin Kelime Projesi) / Karşılaştırmalı Literatür Araştırma Projeleri/ Kıbrıs Araştırma Projeleri'dir.

Metodoloji başlıklı beşinci bölümde yazar, kitapta izlenen araştırma metodunu açıklamaktadır. Bölümde *Veri Toplama Yöntemi*, *Veri inceleme Yöntemi* ve *Veri Özellikleri* başlıklarıyla gerekli bilgiler verilmiştir. *Veri Toplama Yönteminde*, dijital beşerî bilimler araçları hakkında güncel bilgilerin nasıl derlendiği ve çalışmada kullanılan araçların belirlenmesi için neler yapıldığı hakkında kısa bilgi verilmiştir. *Veri İnceleme Yönteminde*, çalışmada kullanılan araçlar, araçlarda bulunan temel algoritmalar anlatılmıştır. Ayrıca yine bu başlıkta, araçlar üzerinde test yapılması için *Dânişmendnâme*, *Latîfî Tezkiresi*², *Âşık Sıdkî Baba Divanı* ve *Kuyucaklı Yusuf* isimli eserlerin seçildiği bilgisi verilmiştir. Bu bölümün son başlığı olan *Veri Özelliklerinde*, beş derlem üzerinde test edilen on iki aracın hesapladıkları kelime sıklıklarından kısaca bahsedilmiş ve *AntConc* aracının oluştur-

2 Çalışmada Latîfî Tezkiresi'nin iki el yazması nüshası (Kayseri Râşid Efendi yazması ve Hâlet Efendi yazması) kullanılmıştır.

duğu veriler örnek olarak paylaşılmıştır. Ayrıca başlığın giriş kısmında sadece İngilizce inceleme diline sahip *CARTO*'nun Türkçe ve Osmanlıca harfleri okuyamadığı belirtilmiştir.

Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirilmesinde Kullanılması ve Örnek Uygulamalar başlıklı altıncı bölüm, kitabın en hacimli kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde, İngilizce olarak oluşturulan ve dijital beşerî bilimlerde kullanılan bilgisayar uygulamalarının Osmanlıca ve Türkçe ile uyumluluğunun test edilmesi ve veri analizi sonucu bulunmaktadır. Ayrıca önceki başlıkta isimleri verilen on iki aracın kullanılışları, temel özellikleri, işlevleri, dosya yükleme ve indirebilme imkânları hakkında bilgi verilmektedir. Ek olarak bölümde, bu araçlarla Latîfî Tezkiresinin 1546 tarihli Râşid Efendi ve 1575 tarihli Hâlet Efendi el yazması nüshaları üzerine yapılan test sonuçları ve yazarın kısmi değerlendirmesi sunulmaktadır. Tanıtılan bütün araçların ve yapılan test sonuçlarının bilgisi görsellerle desteklenmiştir. Bölümde bilgisi verilen dijital araçlar şunlardır; Orange3-Textable, DocuScope (Shakespeare Project): Bilgisayar Destekli Retorik Analizi, LIWC-22 (Linguistic Inquiry and Word Count), Voyant Tools, AncConc Tool, Stylo, The Metrical Tool: Hylas, {L}exos, SketchEngine CQL – Corpus Query Language, Gephi, CARTO ve Recogito.

Sonuç ve Bulgular başlıklı yedinci bölüm, genel bir değerlendirmenin yapıldığı ve sonuçların paylaşıldığı bölümdür. Bölümün girişinde dijital beşerî bilimlerden, bu alanın Türkiye'deki gelişiminden ve bu alanda Osmanlı Türkçesi üzerine yapılan çalışmalardan kısaca bahsedilmektedir. Devamında, bir önceki bölümde tanıtılan araçlara dair değerlendirme, olumlu/olumsuz yönlerini belirtme ve karşılaşılan sorunları tespit etme vardır. Bölümün sonunda ise yapılan test sonuçlarına dayanarak bu on iki aracın Türkçeye ve Osmanlıcaya uygunluklarına dair hazırlanmış bir tablo bulunmaktadır. Tabloda araçlar; derlem, görselleştirme, kelime sayımı, n-grams, yapı analizi, ağ analizi ve etiketleme hususlarında değerlendirilmiştir.

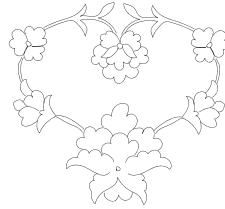
Tartışma başlıklı son bölümde, öncelikle çalışma boyunca adı geçen dijital araçların temel özellikleri ve avantajları/dezavantajları hakkında hazırlanmış iki tablo sunulmaktadır. Devamında derleme dayalı projelerin problemlerinden ve Dijital Osmanlı Derlem Projesi'nden bahsedilmiştir. Bölümde ayrıca yeni çalışma önerileri ve yazarın çalışması boyunca tuttuğu notlar paylaşılmıştır. Son olarak Osmanlıca ve Türkçe üzerinde metin madenciliği ve doğal dil işleme alanıyla ilgili akademik ortamlarda ve yayınlarda karşılaşılan problemlerden bahsedilmiş ve bu problemlerin olası çözümleriyle kitap sonlandırılmıştır. Kitabın sonunda Latîfî Tezkiresi Râşid Efendi nüshası stopword listesi ek olarak sunulmuştur. Aynı zamanda kaynakçadan hemen önce birlikte dijital beşerî bilimlerde kullanılan teknik terimlerin bir kısmını içeren sözlük bulunmaktadır.

Sonuç olarak bu eser, dijital beşerî bilimlerde çalışmalarda kullanılabilecek araçların tanıtımı ve yine bu araçların metin analizi ve görselleştirme için kullanılabilişliği hakkında alanda büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Bölümler içerisinde araçlara dair kullanılan görseller ve tablolar, araçların daha iyi anlaşılmasını ve meseleye bütüncül bakılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu yönüyle eser, son

yıllarda dikkatleri üzerine çeken dijital beşerî bilimler çalışmaları için kılavuz niteliği taşımaktadır ve özellikle metin analizi çalışmaları yapacak araştırmacılar için önemli müracaat kaynaklarından biri olacaktır.

Kaynaklar

Tarhan, Ayşe. *Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede Kullanılabilirliği ve Uygulamaları*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 1. Basım, 2025.

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kùltür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

E-ISSN: 3023-820X
Yaz 2025 Summer 2025
Cilt 2 Volume 2
Sayı 1 Issue 1